

«ΟΥΚ ΕΓΕΝΟΜΗΝ ΑΠΕΙΘΗΣ ΤΗ ΟΥΡΑΝΙΩ ΟΠΤΑΣΙΑ» (Πράξ. 26, 19) (*)

**Τοῦ Χωρεπισκόπου Ἀρσινόης
κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ.**

Ὑπάρχουν χώροι, στοὺς ὁποίους δέν μπορεῖς νά σταθεῖς χωρὶς νά ἡλεκτρίζεσαι. Πού δέν μπορεῖς νά πατήσεις πάνω τους χωρὶς ἓνα συναίσθημα ἰσχυρότατο, ἀπόσταγμα ἱστορίας αἰώνων καὶ γεγονότων συνταρακτικῶν, νά διαπεράσει ὁλόκληρο τό εἶναι σου. Εἶναι χώροι - σύμβολα, πού ὅσο κι ἂν ἐξοικειωθεῖς μαζί τους, δέν μπορεῖς νά τοὺς προσπεράσεις χωρὶς ἡ ψυχὴ σου νά ὑποστεῖ τοὺς πιό ἰσχυροὺς κραδασμούς.

Ταυτόχρονα ὑπάρχουν καὶ μορφές ἱστορικές, μπροστά στίς ὁποῖες δέν μπορεῖς παρὰ νά ὑποκλιθεῖς. Στὴ σύγκριση μαζί τους νοιώθεις τὴν ἐξουθένωση, τὴν ἀσημότητα καὶ τὴν μικρότητά σου. Εἶναι ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα πού μέ τό πνευματικό τους ἀνάστημα καὶ τό πελώριο ἔργο τους ἄλλαξαν τό ροῦν τῆς ἱστορίας καὶ πέτυχαν ἀναστροφή τῶν ἀνθρωπίνων.

Σ' ἓνα τέτοιο χώρο βρισκόμαστε σήμερα. Στόν χώρο τοῦτο ποῦγινε ἡ κολυμβήθρα τῆς Χριστιανικῆς μας ἀναγέννησης. Ἐδῶ, ὅπου ὁ Χριστιανισμός κονταροκτυπήθηκε μέ τὴν εἰδωλολατρία καὶ τὴ μαγεία τοῦ Ἑλύμα καὶ νίκησε. Ἐδῶ, πού τὴν προχριστιανικὴ λαμπρότητα τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ρωμαίου ἀνθυπάτου διαδέχτηκε ἡ μεταχριστιανικὴ δόξα τῆς φημισμένης βασιλικῆς, τό μεγαλεῖο τῆς ὁποίας δηλώνουν οἱ κίονες καὶ τὰ ψηφιδωτά πού μᾶς περιβάλλουν. Καὶ ἐνώπιον δύο τέτοιων

(*) Πανηγυρικός λόγος κατὰ τὸν ἑσπερινόν παρὰ τὴν Στήλην τοῦ Ἀπ. Παύλου εἰς Κάτω Πάφον (29 Ἰουνίου 2006).

μορφῶν ὑποκλινόμαστε. Στόν Βαρνάβα, τόν υἱόν τῆς παρακλήσεως, τόν Ἰουδαῖο λευίτη, καί στόν οὐρανοδόμονα Παῦλο, «τόν σῶμα περικείμενον καί ταῖς ἀσωμάτοις δυνάμεσιν ἀμιλλώμενον, τόν ἐν γῇ βαδίζοντα καί τῇ προθυμίᾳ τόν οὐρανόν περιπολοῦντα», πού στόν χῶρο τοῦτο ὑψώθηκε, πράγματι, «ὑπέρ τρίτον οὐρανόν». Μαζί τους δέν μπορεῖ κανεῖς νά συγκριθεῖ καί νά μή νοιώσει ἐκεῖνο τό φοβερό αἶσθημα τῆς ἐκμηδένησης.

Ὁ Βαρνάβας εἶναι τό πρότυπο τοῦ νουνεχοῦς καί τοῦ πράου, τοῦ ἐλεήμονος καί τοῦ ταπεινοῦ. Ὁ Παῦλος εἶναι θύελλα καί ἡφαίστειο. Ὁ μεγαλύτερος, ὕστερα, ἀπό τόν Μωϋσῆ, θεοδίδακτος τῆς Ἱστορίας. Ἡ σκέψη του θρίσκεται πάντα σέ συντονισμό μέ τό κῦμα τοῦ Θείου.

Παρόλο πού ὁ Βαρνάβας ἐπέβαλε τήν Κύπρο, τήν ἰδιαίτερη πατρίδα του, ὡς τόν πρῶτο προορισμό στίς ἐξορμήσεις γιά τό Χριστιανικό κήρυγμα πρὸς τά ἔθνη, ἐντούτοις στό χῶρο τοῦτο, ὡς Ρωμαῖος πολίτης, εἶναι ὁ Παῦλος πού πρωτοστάτησε. Ἄν ἡ Πάφος ἔγινε ἡ πύλη τοῦ Χριστιανισμοῦ γιά τήν Εὐρώπη, ἀρχιτέκτονας αὐτῆς τῆς πύλης καί τοῦ ὅλου θαυμαστοῦ οἰκοδομήματος πού ἀκολούθησε ἦταν ὁ Παῦλος.

Μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐτήσιας αὐτῆς τελετῆς, ἐξετέθησαν ἀπό διάφορους ὁμιλητές, στόν χῶρο τοῦτο, πολλές πτυχές τῆς ζωῆς καί τοῦ ἔργου τῶν Ἀποστόλων, καθώς καί οἱ ἐπιπτώσεις τῆς ἐδῶ παρουσίας καί τοῦ κηρύγματός τους.

Θά προσπαθήσω φέτος στά λίγα λεπτά πού μοῦ διατίθενται νά ἐξετάσω τούς παράγοντες πού μετέβαλαν τόν Παῦλο ἀπό διώκτη σέ διαπρύσιο κήρυκα τοῦ Εὐαγγελίου, πού τόν ἀνέδειξαν σέ προσωπικότητα μοναδική καί ἀνεπανάληπτη στόν Χριστιανισμό καί μᾶς τόν ἔστειλαν ἐδῶ στήν Κύπρο.

Βαθμιαῖες μεταβολές θέσεων ἔχει πολλές νά ἐπιδείξει ἡ Ἱστορία. Μεταβολές πού ὀφείλονται εἴτε σέ ἡλικιακή ὠρίμανση εἴτε σέ νέα δεδομένα, πού ἦσαν ἄγνωστα προηγούμενως. Τέτοια ἀπότομη μεταβολή ὅμως, ὅπως τοῦ Παύλου, νομίζω πώς δύσκολα μπορεῖ κανεῖς νά ξανασυναντήσῃ. Δέν συνιστοῦσε μικρή ἀπόκλιση πορείας ἐκείνη ἡ μεταβολή. Ἦταν στροφή 180 μοιρῶν. Δέν ἔκανε μικρές διορθωτικές κινήσεις στήν κοσμοθε-

ωρία του ό Παῦλος. Ἔγινε μέσα του σεισμός, κατεδάφιση μιᾶς κοσμοθεωρίας καί ἀνοικοδόμηση ἄλλης ἐκ βάθρων.

Ποῦ ὀφείλεται, στ' ἀλήθεια, αὐτή ἡ μοναδική μεταστροφή, καί ποιό ἦταν τό αἴτιο πού ἀνέδειξε τόν Παῦλο σέ προσωπικό-τητα ἀνεπανάληπτη στό Χριστιανισμό;

Πολλοί ἀπέδωσαν τήν ἐξέλιξη τοῦ Παύλου στή μεγάλη σφαιρική μόρφωσή του πού τήν ἀπόκτησε ζώντας στά σύνορα δυό μεγάλων πολιτισμῶν, τοῦ σημιτικοῦ καί τοῦ ἑλληνιστικοῦ. Στήν Ταρσό, κύρια ἔδρα τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας τήν ἐποχή ἐκείνη, συνάντησε τόν ἑλληνικό πολιτισμό, τήν ἑλληνική γλῶσσα καί τήν ἑλληνική φιλοσοφία. Στήν Ἱερουσαλήμ ἀντί-κρουσε τό Νόμο καί μυήθηκε στήν ἐρμηνεία του, μέ ὅλα τά ἐρμη-νευτικά τεχνάσματα τῶν Γραμματέων καί τῶν Νομοδιδασκά-λων. Καί παντοῦ, ὅπου κι ἄν κινήθηκε, συνάντησε τήν ἄκαμπτη Ρωμαϊκή ὀργάνωση. Ἦταν φυσικό νά ἐπηρεασθεῖ κι ἀπό τήν Ἑλληνική Παιδεία κι ἀπό τόν Ἰουδαϊκό Νόμο, καί ἀπό τή Ρω-μαϊκή Ὀργάνωση. Μά ἦταν πράγματι αὐτός ὁ λόγος τῆς μετα-στροφῆς του;

Ἡ Ἑλληνική Παιδεία, νομίζω, πῶς δέν τοῦ πρόσφερε τίπο-τε ἄλλο, παρὰ μόνο τό περίδλημα. Τήν ἑλληνική γλῶσσα καί φι-λοσοφία κατεῖχαν κι ἄλλοι σέ μεγαλύτερο βαθμό: ὁ Ἀριστοτέ-λης, ὁ Πλάτων, ὁ Σωκράτης. Μά αὐτοί εἶπαν ἄλλα, πορεύτηκαν σέ δρόμους διαφορετικούς. Ὅσο κι ἄν ἐπηρέασαν κάποιους ἀνθρώπους δέν μπόρεσαν νά μεταβάλουν τήν οἰκουμένη. Ἡ γλῶσσα κι οἱ φιλοσοφικοί ὅροι χρησιμοποιήθηκαν, πράγματι, ἀπό τόν Παῦλο μέ μοναδική δεξιολογία, μά μοιάζουν μόνο μέ περιτύλιγμα, ἔστω μοναδικοῦ καί ἀνυπέρβλητου κάλλους. Τό ἔργο τοῦ Παύλου ὅμως δέν κρίνεται οὔτε καί θαυμάζεται γιά τό περίδλημα, τό περιτύλιγμά του, ἀλλά γιά τό περιεχόμενό του. Γλῶσσα καί φιλοσοφικοί ὅροι μοιάζουν μέ ἀμφορέα. Ἡ ποιό-τητα τοῦ κρασιοῦ ποτέ δέν ὀφείλεται στόν ἀμφορέα, ὅσο τέλει-ος κι ἄν εἶναι. Τό περιεχόμενο τῶν ἰδεῶν καί τῆς πίστεως τοῦ Παύλου δέν ὀφείλονται σ' αὐτά τά ἐξωτερικά.

Ἡ Ρώμη, ἡ κρατοῦσα τότε δύναμη, μέ τή διοργανωτική της θέληση καί τήν περί κράτους ἰδέα, τοῦ ἔδωσε, ἀσφαλῶς, τίς βά-

σεις για τή διοργάνωση τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Μιά ἄλλη ἦταν ἡ φύση, ἄλλος ὁ χαρακτήρας κι ἄλλες οἱ ἐπιδιώξεις τῶν Ἐκκλησιῶν πού ἴδρνε ὁ Παῦλος. Ἡ ἄλλη ἦταν ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ πού εὐαγγελιζόταν, κι ἄλλη ἡ Pax Romana πού διά πυρός καί σιδήρου ἐπέβαλλε ἡ Ρώμη.

Ἡ γνώση τοῦ Νόμου μπορεῖ νά τοῦδωσε μιά θρησκευτικότητα, ἀλλά ταυτόχρονα ἔθετε καί τίς προϋποθέσεις γιά ἐκτροπή. Τά χαρακτηριστικά τῆς θρησκευτικότητας αὐτῆς ἔμοιαζαν μέ λογιστικές πράξεις ἰσολογισμοῦ: ἐργασία καί ἀμοιβή, ὑπερέταση καί ἀνθυπερέταση. Ἡ εὐσέβεια εἶχε ἐκπέσει, μέ τίς πολλές Νομικές διατάξεις, σέ τεχνική, σέ ξηρή τυπολατρία, κάτι σάν κομποσχοῖνι στά χέρια τοῦ ὑποκόσμου. Ἡ ὁδός τοῦ Θεοῦ, τήν ὁποία ἀπό τήν παιδική του ἡλικία ἐδιδάχθη νά βαδίζει, ὁδηγοῦσε σέ κατεύθυνση ἄλλη, διαφορετική ἀπό ἐκείνη πού μέ τόσο πάθος καί ὀρμή ἀργότερα ἀκολούθησε.

Δέν ἦταν ἐπομένως ἡ μόρφωση τό κύριο αἷτιο τῆς ἀνάδειξης τοῦ Παύλου σέ «πρῶτον μετά τόν Ἐνα», στήν Ἐκκλησία. Οὔτε καί μπορούσε αὐτή νά ὁδηγήσει στήν ἀπόλυτη μεταβολή πού παρατηρήθηκε σ' αὐτόν. Ἄλλοι ὀφειλόταν καί ἡ μεταβολή καί ἀνέλιξή του. Ἄλλο ἦταν ἐκεῖνο, πού τόν μετέτρεψε, σέ μιά στιγμή, ἀπό φοβερό διώκτη τοῦ Χριστιανισμοῦ καί νομοδιδάσκαλο τοῦ Ἰσραήλ σέ διαπρύσιο κήρυκα τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ ἴδιος, μιλώντας στόν Ἀγρίππα, πρὸς τό τέλος τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, ἀποδίδει ὅλη τήν πραγματική μεταμόρφωσή του στό ὄραμα τῆς Δαμασκοῦ. Στήν κρίσιμη ἐκείνη γιά τή ζωή του συνάντηση, ὁμολογεῖ πὼς δέν ἀπείθησε. «Οὐκ ἀπειθῆς ἐγενόμην τῇ οὐρανίῳ ὀπτασίᾳ», λέει. Δέν ἀπείθησα, δέν θέλησα νά ἀπειθήσω στήν οὐράνια ὀπτασία. Μά καί νᾶθελε μπορούσε; Δέν ὀφειλόταν σέ δική του πρωτοβουλία οὔτε κι ἦταν δική του ἐπιδίωξη ἡ συνάντηση ἐκείνη. Τούς ἄλλους Ἀποστόλους ὁ Χριστός τούς κάλεσε καί τούς ἄφησε ἐλεύθερους νά ἐπιλέξουν νά τόν ἀκολουθήσουν ἢ ὄχι. «Δεῦτε ὀπίσω μου...», «Ὅστις θέλει...», τούς εἶπε. Τόν Παῦλο τόν καταδίωξε καί τόν συνέλαβε. Ἐκεῖνος ἀπλῶς κατάλαβε τό μάταιο τῆς ἀντίστασης, ὅτι ἦτο «σκληρόν τό πρὸς κέντρα λακτίζειν». Τά ὅσα ἀκολούθησαν, μέ τή μεταστροφή καί τό ἔργο τοῦ Παύλου, δίνουν στό ὄραμα τῆς Δαμα-

σκοῦ θέση μοναδικῆς σημασίας στή Χριστιανική Ἱστορία. Γίνεται μετά τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ καί τήν Πεντηκοστή τό πιο σημαντικό γεγονός τῆς νεοσύστατης Ἐκκλησίας. Καί, ἴσως, εἶναι ἡ μοναδική περίπτωση, πού ἕνα δῖωμα δευτερολέπτων εἶχε ἐπενέργεια τέτοιας σημασίας καί διάρκειας. Ὅταν ἀργότερα ἔγραφε, ὁ Παῦλος, στούς Κορινθίους, θέλοντας νά περιγράψει τήν πλημμυρίδα ἐκείνη τοῦ φωτός μέσα στήν ὁποία βρέθηκε, δέν βρῆκε ἄλλη κατάλληλη παρομοίωση, ἀλλά κατέφυγε στίς πρώτες φράσεις τῆς Π.Δ., στήν πρώτη χαρραυγή τοῦ κόσμου. Μόνο ἐκείνη ἡ ἀπότομη μεταβολή ἀπό τό ἀπόλυτο σκοτάδι στό φῶς, ὕστερα ἀπό τό πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ «Γενηθήτω φῶς», μπορούσε νά συγκριθεῖ καί νά παραβληθεῖ μέ τή δική του ἐμπειρία: «Ὁ Θεός ὁ εἰπών ἐκ σκότους φῶς λάμψαι», Αὐτός ὁ ἴδιος ἔλαμψεν «ἐν τῇ καρδίᾳ» του «πρός φωτισμόν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Β' Κορ. 4,6).

Αὐτό τό γεγονός ἔγινε γιά τόν Παῦλο πηγὴ ἀναδλύζουσα. Ἀπ' αὐτό προήλθε ὁ καταρράκτης τῆς πίστεως πού τόν ἀποκάθαρε καί τόν φώτισε, τόν ἐνδυνάμωσε καί τόν στερέωσε. Ἐγινε μέσα του μιά ψυχική μετάλλαξη πού τόν ὥθησε σέ ἕνα ἄλλο εἶδος «διωγμοῦ», καί δράσης, στό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου «ἐν τοῖς ἔθνεσι».

Σέ μιά καί μόνο στιγμή χαρίστηκαν στόν Παῦλο τά πάντα καί μέ ἀφθονία. «Ἀπέπεσον ἀπό τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὥσεί λεπίδες» καί μπόρεσε νά διεισδύσει καλύτερα στίς ιδέες καί τό μήνυμα τοῦ Εὐαγγελίου. Καλύτερη ἀπόδειξη γι' αὐτό, ὁ ἀστείρευτος πλοῦτος τῶν ἐπιστολῶν του. Ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ πῶς ἐκείνη ἡ ὄραση τόν ὁδήγησε στό νά κατανοήσῃ ὅτι ὅσα πρὶν θεωροῦσε σάν ὑψιστο ἀγαθό, ἦταν τώρα ὄχι μόνο χωρίς ἀξία ἀλλά καί ζημιά. Λέγει χαρακτηριστικά: «Ἄτινα ἦν μοι κέρδος, ταῦτα ἤγημαι διὰ Χριστόν ζημίαν» (Φιλιπ. 3,5-7).

Δέκτηκε ὕστερα ὁ Παῦλος, μ' ἐκείνο τό ὄραμα τῆς Δαμασκοῦ, καί τήν πλήρη ἀποκάλυψη τοῦ Εὐαγγελίου. Γράφοντας στούς Γαλάτας τούς λέει ξεκάθαρα ὅτι τό Εὐαγγέλιο «οὐ παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβε, οὔτε ἐδιδάχθη, ἀλλά δι' ἀποκαλύψεως

Ἰησοῦ Χριστοῦ». Τή συμπυκνωμένη πυρηνική ἀλήθεια πού ἐδέχθη τότε, ἀπλῶς τήν ἀνέπτυξε ἐκτενέστερα ἀργότερα, ἀνάλογα μέ τίς συγκεκριμένες δυσκολίες καί περιστάσεις. Κάτοχος τοῦ Νόμου, πρὶν τόν παρανοοῦσε. Τώρα ἐγχειρίζεται τήν κλεῖδα τῆς ὀρθῆς ἐρμηνείας του. Κατανοεῖ τώρα πῶς Νόμος καί Ναός δέν ἀποτελοῦν τέρμα καί αὐτοσκοπό, οὔτε καί συνιστοῦν οἰουδήποτε εἶδους τελειότητα. Ἀποτελοῦν τώρα γιά τόν Παῦλο προσωρινή βαθμίδα στό σχέδιο τοῦ Θεοῦ γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Παῦλος ἀναθεωρεῖ πιά τή γνώμη του πῶς ἡ σωτηρία ἔχει ἀφετηρία τῆς τῆ Νομοδοσίας στό Σινᾶ πού ἀπευθύνεται μόνο στούς Ἑβραίους. Τώρα ξέρει πῶς αὕτη ξεκινᾷ ἀπό τήν ὑπόσχεση τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν Ἀβραάμ, διὰ τοῦ ὁποίου «ἐνευλογήθησαν πᾶσαι αἱ φυλαί τῆς γῆς». Ὁ Χριστός δέν εἶναι πιά γιά τόν Παῦλο ὁ ἐθνικός ἐλευθερωτής τῶν ὑποδούλων Ἰουδαίων. Εἶναι ξεκάθαρα «ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ», τοῦ ὁποίου τήν ἀποστολή καί τά παθήματα περιέγραψε καί ἐξύμνησε ὁ Ἡσαΐας. Χθές ὅλη ἡ σκέψη του ἦταν ὁ Νόμος, ὅπως τόν δίδασκαν κι ὅπως τόν παρανοοῦσαν οἱ Νομοδιδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς. Τώρα τό μέγα πάθος του καί ἡ «μωρία» του εἶναι ὁ σταυρωθεὶς καί ἀναστάς, τό σκάνδαλο τοῦ Σταυροῦ καί ἡ δόξα τῆς Ἀνάστασης. Ἀκόμα καί ὕστερα ἀπό χρόνια, «ὑπὲρ τρίτον οὐρανόν ἀρθείς ἐν Παραδείσῳ καί ῥήματα τά ἄρρητα ἀκούσας ἃ οὐκ ἐξόν ἀνθρώποις λαλῆσαι» γράφοντας στούς Γαλάτας, μένει πιστός στό πρῶτο του κήρυγμα: «Ἐμοί μή γένοιτο καυχᾶσθαι», λέει, «εἰ μή ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Ἐκείνη ἡ «ἄσχετος φωτοχυσία» τῆς Δαμασκοῦ ἔδωσε στόν Παῦλο νά κατανοήσῃ ὅτι ὁ Νόμος δέν μπορεῖ νά σώσῃ. Ἀντίθετα ἀναγνωρίζει τώρα πῶς ὁ Νόμος ἔγινε καί «ἡ δύναμις τῆς ἁμαρτίας».

ΠΑΙΡΝΕΙ, ΤΕΛΟΣ, ὁ Παῦλος, μέ τό ὄραμα τῆς Δαμασκοῦ, κατευθυντήριες γραμμές γιά τό ἔργο του. Ἄμεσος καρπός ἐκείνου τοῦ ὁράματος ἦταν καί ἡ ἐδῶ παρουσία του. «Πορεύου ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακράν ἐξαποστελῶ σε» (Πράξ. 22, 21), ἦταν τά λόγια τοῦ Χριστοῦ πρὸς τόν Παῦλο. Καί στούς ἐνδοιασμούς τοῦ Ἀνανία ἡ ἀπάντηση τοῦ Χριστοῦ: «Σκεῦος ἐκλογῆς μοί

ἐστιν οὗτος, τοῦ βαστάσαι τό ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καί βασιλέων, υἱῶν τε Ἰσραήλ (Πράξ. 9, 15).

Χωρίς τό ὄραμα τῆς Δαμασκοῦ, μπορεῖ κι ἐμεῖς ἀκόμα νάμαστεν στήν πλάνη.

Ἀποδίδοντας ἀπόψε ὀφειλετικῶς τήν πρέπουσα τιμή στόν Ἀπ. Παῦλο, τή μοναδική στήν ἱστορία αὐτή φυσιογνωμία, τόν «ἐν Χριστῷ διά τοῦ Εὐαγγελίου ἡμᾶς γεννήσαντα», καλούμαστε καί νά τόν μιμηθοῦμε.

Πρίν ἀπό τό ὄραμα τῆς Δαμασκοῦ ζοῦσε ὁ Παῦλος στήν αὐτάρκειά του. Νόμιζε πῶς εἶχε πληρότητα ζωῆς. Εἶχε ὅμως τή δύναμη νά ἀναγνωρίσει τήν πλάνη του τήν κατάλληλη στιγμή.

Κι ἐμεῖς νομίζουμε πῶς τά ποικίλα συστήματά μας, πολιτικά, κοινωνικά, οἰκονομικά, θά μᾶς ὀδηγήσουν σέ αὐτάρκεια καί πληρότητα. Τά θεωροῦμε ἀνώτερα ἀπό τόν Χριστό καί τό Εὐαγγέλιό του. Ἀληθινή τιμή πρός τόν Παῦλο σημαίνει νά ἀρθοῦμε κι ἐμεῖς στό ὕψος τῆς δικῆς του ἀπόφασης γιά μεταστροφή. Καί δέν ἀρκεῖ μόνο ἡ ἀπόταξη τῶν κακῶν. Ἀπαιτεῖται, ὅπως παρατηρήθηκε καί στήν περίπτωση ἐκείνου, ἀνάληψη τῶν κακῶν. Ἐκεῖνος, ἔχοντας καί τόν «σκόλοπα τῆς σαρκός», ἄλλαξε τήν οἰκουμένη. Μποροῦμε κι ἐμεῖς νά πετύχουμε πολλά. Καί γιά τή δική μας σωτηρία, ἀλλά καί γιά τό γενικό καλό.

Νά εὐχηθοῦμε, οἱ μεσιτεῖες τῶν Ἀποστόλων μας, τοῦ Παύλου καί τοῦ Βαρνάβα, πρός τόν Θεόν, νά ἐνισχύουν ὅλους μας στήν προσπάθειά μας γιά ἠθική καί πνευματική τελείωση.